

Costin Feneșan, *Sub steag străin*, Editura Enciclopedică, București, 2011, 1095 p.

„Ceea ce caracterizează comunismul nu este desființarea proprietății în general, ci desființarea proprietății burgheze” (Karl Marx, *Manifestul Partidului Comunist*)

„Lasă-i să discute! Lasă-i să vorbească! Periculos nu este dușmanul care se autodemască. Este de temut dușmanul camuflat, pe care noi încă nu-l cunoaștem. Cât despre ăștia, care își dau arama pe față, totul este consemnat și va veni și timpul când ne vom răfui cu ei” (Stalin, 1924)

„Un comunist este ca un crocodil: când deschide gura nu știi dacă încearcă să-ți zâmbească sau se pregătește să te mănânce” (Winston Churchill)

Citatele de mai sus încearcă să contureze o imagine amplă asupra unui sistem social-politic importat din URSS, care a dominat – timp de 50 de ani – și o parte semnificativă a continentului european, într-un secol al extremelor, al regimurilor dictatoriale de extremă stângă sau dreaptă, al experimentelor sociale nereușite, ce pretindeau a aduce „binele general”, al „-ismelor” (fascism, nazism, comunism). În aceeași manieră, reputatul istoric Costin Feneșan realizează o remarcabilă sinteză a documentelor privind istoria mișcării comuniste și a Partidului Comunist din România în perioada „copilăriei” comunismului în țara noastră, reușind – prin intermediul analizei și a comparației – să demonteze unele teorii insuficient argumentate despre această perioadă și despre minusculul partid comunist și, în egală măsură, să formuleze opinii și concluzii foarte interesante și pertinente despre mișcarea comunistă în spațiul românesc și, prin extensie, în cel est și sud-est european. Titlul volumului – de altfel, impresionant prin calitatea și cantitatea informației brute și prelucrate, conexiuni, comparații, opinii și concluzii – *Sub steag străin*, este relevant pentru „cazul comuniștilor din România și al partidului lor care, încă de la bun început, nu s-au aflat sub faldurile tricolorului”, după cum spune chiar autorul. Internaționalismul proletar, promovat de autoritățile bolșevice de la Moscova prin intermediul Kominternului, trebuia să devină cuvânt de ordine pentru toate partidele comuniste din imediata apropiere a Uniunii Sovietice, dar și pentru cele care s-au constituit în vestul Europei, fapt care răzbate din fiecare pagină a volumului de față. Autorul a reușit o performanță extraordinară, încredințând tiparului

246 de documente din anii de debut ai mișcării comuniste din România, începând cu 1919 (cu referiri consistente la oameni și fapte din a doua parte a anului 1917 și până la finele anului 1918) și sfârșind cu anul 1924 (când P.C.d.R. a fost scos în afara legii). Cercetând - cu acribie științifică - aceste documente, istoricul apreciază faptul că trecutul mișcării comuniste din România a fost influențat de doi factori de maximă importanță: pe de o parte – impactul teoriei și concepției politice leniniste (expusă, în mod special, în lucrarea *Statul și revoluția*, precum și în scrierea *Stângismul – boala copilăriei comunismului*), împreună cu exprimarea lor practică în timpul loviturii de stat bolșevice și în anii următori, pe de altă parte – cele 21 „porunci” (condițiile de admitere în Internaționala Comunistă) la care a subscris partidul comuniștilor din România cu ocazia afilierii la Komintern. În egală măsură, în volumul de față este reluată, însă, de data aceasta, cu o serie de completări și cu o foarte bună argumentație, opinia că – atât prin numărul său de membri, cât și prin activitatea sa – Partidul Comunist din România, aflat de multe ori în pragul disoluției încă din primii săi ani de existență, a fost de importanță secundară pentru conducerea Kominternului și a Federației Comuniste Balcanice. Documentele relevă și lipsa de coeziune internă a Partidului Comunist din România, exploatată – în mod abil – de Komintern și de Partidul Comunist (bolșevic) al Uniunii Sovietice, fiind conturate destul de clar grupările componente și, de multe ori, rivale fățiș sau abia mimând consensul: gruparea foștilor membri ai Partidului Socialist, reuniți în jurul lui Gheorghe Cristescu și militând pentru activitatea desfășurată în mod legal și în cadrul statului național, a cărui integritate nu o puneau în cauză; gruparea radicală, alcătuită – în principal – din comuniștii basarabeni și din cei aflați în emigrație în Rusia Sovietică, adepți ai acțiunii ilegale și ai actelor teroriste; gruparea formată din comuniștii de etnie bulgară, în același timp membri ai unei organizații iredentiste așa-zis revoluționare, care milita – de fapt – pentru desprinderea Dobrogei de statul român și alipirea ei la Bulgaria, grupare care, datorită solidarității etnice, s-a bucurat – prin intermediul lui Vasil Kolarov și Gheorghe Dimitrov – de o influență consistentă pe lângă conducerea Komintern și de o poziție decisivă în cadrul Federației Comuniste Balcanice; gruparea comuniștilor transilvăneni de etnie maghiară, partizani ai iredentismului vizând desprinderea Transilvaniei de România Mare, grupare aflată sub protecția moscovită a lui Béla Kun și Mátyás Rákosi.

Autorul demontează și unele teorii exagerate, formulate după Revoluția din decembrie 1989, conform cărora – pe tot parcursul existenței sale – Partidul

Comunist din România a fost condus de oameni fără studii, cu un nivel intelectual precar și total obedienți Moscovei, din motive ideologice sau pur materiale. Dimpotrivă, cel puțin la începutul existenței sale oficiale, o bună parte din liderii și fruntașii P.C.d.R. nu au provenit din rândurile muncitorimii cu un nivel academic modest de pregătire, ci din rândul celor care au urmat studii universitare temeinice sau o instruire postliceală; este vorba despre Mihai Gheorghiu-Bujor, Mihai Cruceanu, Alexandru Nicolau, Eugen Rozvány, Lucrețiu Pătrășcanu, Timotei Marin, David Fabian, Gelbert Moscovici, Ecaterina Arbore-Ralli, Ana Pauker, Marcel Pauker, Alexandru Dobrogeanu-Gherea și Ștefan Foriș, singura excepție fiind Gheorghe Cristescu, lipsit de o pregătire academică superioară, însă foarte bine instruit ca autodidact. Însă, dincolo de acest aspect, liderii amintiți mai sus rămâneau înfeudați dogmatismului ideologic propovăduit de Komintern, fie dintr-o convingere intimă privind superioritatea sistemului socialist în curs de instalare în Rusia Sovietică, fie din teama de represalii din partea partidului „frate mai mare”, de la Moscova.

În *Cuvânt înainte*, istoricul C. Feneșan realizează și o scurtă trecere în revistă a celor mai semnificative documente pentru: cunoașterea începuturilor mișcării comuniste din România (raportul amplu adresat Kominternului de către Alexandru Nicolau, unul din liderii Grupului comunist român al Partidului Comunist Rus; raportul consistent adresat Kominternului, la 1 mai 1921, de către Alecu Constantinescu, pe atunci reprezentant al socialiștilor de stânga din România pe lângă Internaționala a III-a, cu privire la activitatea desfășurată de grupurile comuniste finanțate de Rusia Sovietică pe teritoriul României, începând cu anul 1918 și până în primăvara anului 1921; o serie de documente care confirmă, cu prisosință, dirijarea și finanțarea mișcării comuniste din România de către Rusia Sovietică, mai ales prin intermediul Biroului de Sud-Harkov al Komintern, aflat sub conducerea lui Cristian Rakovski și al Înaltului Colegiu autonom pentru combaterea contrarevoluției în Ucraina și Basarabia; mai multe documente referitoare la prezența, în Rusia Sovietică, în perioada octombrie-decembrie 1920, a delegației socialiste din România, formată din Gheorghe Cristescu, Alexandru Dobrogeanu-Gherea, David Fabian, Constantin Popovici, Eugen Rozvány și Ion Flueraș și discuțiile aprinse purtate de aceasta cu mai mulți lideri de frunte ai Komintern, precum Zinoviev, Buharin și Rakovski, pe tema afilierei la Internaționala a III-a; planul de activitate – pe anul 1921 – al Biroului de sud-est-Viena al Komintern, etc.), subordonarea directă față de Federația Comunistă Balcanică, dominată de comuniștii bulgari (liniile directoare

ale activității P.C.d.R. în anul 1922; rezoluția celei de-a IV-a Conferințe a F.C.B. – Sofia, iunie 1922; hotărârile celei de-a VI-a Conferințe comuniste balcanice ș.a.), demascarea tensiunilor din interiorul partidului, lipsa de credibilitate și audiență în societatea românească, procesul de acaparare rapidă a sindicatelor de către comuniști, agitația și propaganda comunistă, congresele și conferințele P.C.d.R. desfășurate în intervalul 1922-1924, structura și schema organizatorică a Partidului Comunist din România (elaborată, la finele anului 1924, de către David Fabian, unul dintre membrii Comitetului Central ales la Congresul al III-lea al partidului), delațiunile liderilor comuniști români (la Komintern, Federația Comunistă Balcanică sau chiar la autoritățile statului român), activitățile P.C.d.R. împotriva statului român, activitatea organizației Ajutorul Roșu din România și a raporturilor ei cu centrala moscovită Ajutorul Roșu Internațional (MOPR) în anii 1923-1924 ș.a.m.d.

Autorul apreciază că, pentru a avea o istorie cât mai completă și mai nuanțată a „copilăriei” comunismului în România, este necesară studierea documentelor legate de P.C.d.R. în anii de început, păstrate în alte arhive din capitala Federației Ruse și de la Sankt Petersburg.

Cuvântul înainte este urmat de o *cronologie* completă a radicalizării mișcării socialiste din România, sub imboldul revoluției bolșevice din Rusia (1917-1921) și a activității Partidului Comunist din România în condiții de deplină legalitate (mai 1921- aprilie 1924), precum și a acțiunilor comuniștilor români în primele luni de ilegalitate (mai-decembrie 1924), o *bibliografie selectivă*, un *dictionar biografic* al diverselor personalități comuniste românești sau străine – aflate în conexiune directă, câteva *anexe* foarte importante (congresele și conferințele Internaționalei a III-a Comuniste și organizațiile create și patronate de Komintern; conferințele și plenarele Federației Comuniste Balcanice; scrisoarea lui Mihai Gheorghiu-Bujor, lider al Comitetului român de acțiune revoluționară-comunistă de la Odessa, prin care îi solicită sprijin lui Leon Davidovici Troțki, comisar al poporului pentru Afaceri Săine al Rusiei Sovietice, pentru a declanșa – în România – revoluția bolșevică; cele 21 de condiții puse partidelor muncitorești din întreaga lume pentru admiterea în Internaționala a III-a Comunistă), o *notă asupra ediției* – care aduce clarificările necesare (semnată de istoricul C. Feneșan), o *listă de abrevieri*, *corpusul* propriu-zis *al documentelor* (multe dintre ele redactate în limbile franceză și germană, cunoscute de majoritatea liderilor comuniști ruși sau de alte naționalități, însoțite – desigur – de traducerea în limba română) și *anexe foto*, considerate foarte

reprezentative pentru legăturile existente între social-democrații de stânga români și bolșevicii ruși încă înainte de 1917 (întâlnirea dintre Cristian Rakovski, Lev Davidovici Troțki și Constantin Dobrogeanu-Gherea – 1913; participanții la cea de-a doua Conferință Socialistă Balcanică – București, 6-8 iulie 1915; un grup de social-democrați de stânga expulzați din România în anii 1907-1908; o manifestație a Batalionului revoluționar român pe străzile din Odessa – ianuarie 1918; legitimația de participare a lui Alexandru Bădulescu/Gelbert Moscovici la Congresul al VI-lea al Internaționalei Comuniste – 1928; fișa de serviciu a lui Gelbert Moscovici/Alexandru Bădulescu în calitate de funcționar al Comitetului Executiv al Komintern – completată chiar de G. Moscovici; „Foaia Țăranului”, organ al Partidului Țărănesc Revoluționar Român, anul I, nr. 2, Moscova, 31 martie 1918; „Comunistul”, organ al Grupului comunist/bolșevic român din Odessa, anul I, nr. 26, Odessa, 12 iulie 1919 ș.a.m.d.).

Volumul de față suplinește, cu succes, un gol în istoriografia românească, „copilăria” comunismului în țara noastră fiind – înainte de 1989 – un subiect aproape tabu pentru istoricii români, dar și pentru publicul larg, mereu supus cenzurii și imperativelor ideologice ale regimului dictatorial, iar după Revoluția din decembrie – insuficient cercetat, uneori cu superficialitate sau cu prea puțină obiectivitate, indispensabilă pentru studierea temeinică a istoriei unui popor, autorul făcându-și, din nou, datoria, în mod exemplar, față de comunitatea academică românească și internațională, dar și față de cititorii români, interesați să afle crâmpie ale istoriei românilor în secolul XX, adevăruri uitate, adevăruri nescrise și oferindu-ne nouă, tuturor, câteva restituiri necesare.

Eusebiu Narai